

Usynlighed

Globaliseringens blinde vinkler

D E N N Y V E R D E N

TIDSSKRIFT FOR INTERNATIONALE STUDIER

DIIS • København • 2007

Bag tonede ruder

Returnmigration blandt somalilændere

Somalia har tiltrukket sig stor opmærksomhed i medierne gennem det sidste års tid. Islamiske domstole, krigsherrer, invaderende etiopiske tropper, kaos og elendighed i det krigshærgede land har været faste bestanddele i den danske og internationale nyhedsstrøm. De seneste begivenheder på Afrikas Horn må siges at have været ganske synlige i offentligheden. På tilsvarende vis har somaliere i Danmark tiltrukket sig stor opmærksomhed i debatten om den ofte problematiske eller manglende integration af flygtninge og indvandrere. Somaliere er suverænt den største afrikanske flygtningegruppe i Danmark og er tillige sværere at få i arbejde end andre flygtninge- og indvandrergrupper. Herudover bliver somaliere ofte beskrevet som den minoritetsgruppe i det danske samfund, der står længst fra det danske samfunds normer og værdier. Når medierne eksempelvis bringer indslag om sprogproblemer eller arbejdsløshed blandt flygtninge og indvandrere, er det ofte somaliere, som illustrerer eller visualiserer problematikken. Somaliere synliggør noget fremmedartet og problematisk i det danske samfund, og mange somaliere oplever at blive fremstillet som havende en mindreværdig kultur, der står i vejen for deres integration i det danske samfund.

Den generelt negative og fordomsfulde repræsentation af somalierne i den danske og vestlige offentlighed står i skærende kontrast til de fleste somalieres selvopfattelse. De fleste somaliere er præcis lige så stolte af at være somaliere, som de fleste danskere er stolte af at være danske. Problemet for somaliere i Danmark og andre vestlige lande er ikke alene, at deres offentlige billede står i skærende kontrast til deres selvopfattelse, men også at det er næsten umuligt for dem at påvirke dette offentlige billede. På trods af den store synlighed i offentligheden er der kun ganske få danskere, som rent faktisk kender somaliere. Somaliere er måske nok ret synlige som gruppe, men som individer lever de ofte en skyggetilværelse uden kontakt til etniske danskere. Det paradoksale er altså, at hvor somaliere er ganske synlige som en distinkt gruppe af flygtninge og indvandrere, er de nærmest usynlige som individer med helt personlige og individuelle karaktertræk og livsforløb. I denne artikel argumenterer jeg for, at tilbagevenden til Somaliland kan ses som en strategi, hvori-

USYNLIGE
Somaliere ud
De oplever at bli
lige med danske ve
flESTE somaliere en vis s
Somaliland kan være en s
shed og genkendeligh
slægtskabsforhold
hvor folk er
urni

gennem returnmigranter synliggøres som individer og som tilhørende en speciel gruppe af somalilændere, der har noget positivt at tilbyde det somalilandske samfund.

Returnmigration til Somaliland

Siden slutningen af 90erne er flere og flere somaliske flygtninge vendt tilbage til Somaliland. Til forskel fra resten af det øvrige Somalia, er der ganske fredeligt og stabilt i det tidligere engelske protektorat, som i 1991 erklærede dets selvstændighed fra et Somalia, som på det tidspunkt var ved at falde endegyldigt fra hinanden. Inden for de sidste ti år har Somaliland gennemgået en bemærkelsesværdig demokratiseringsproces med afholdelse af lokal-, præsident- og parlamentsvalg, men er til trods herfor endnu ikke anerkendt af det internationale samfund. Den manglende anerkendelse og synlighed som suveræn nationalstat afholder dog ikke somaliere bosiddende i Vesten fra at vende tilbage til Somaliland og fra at investere og på andre måder engagere sig inden for deres hjemlands grænser. Tilbagevenden er imidlertid sjældent permanent, idet hensynet til børn, uddannelse, sundhed og mangelen på fast arbejde ofte fordrer fortsat mobilitet mellem Somaliland, Danmark og andre vestlige lande. Den typiske returnmigrant tager først til Somaliland efter erhvervelsen af et vestligt pas og kun i relativt korte perioder. Når tilbagevenden finder sted, er det typisk for at arbejde for det internationale samfund på tidsbegrænsede kontrakter, for at investere i Somalilands private sektor eller for at bygge et hus. Herudover er der naturligvis også mange, som blot tager til Somaliland for at holde ferie og for i korte perioder at gense hjemlandet og familien.

Livet i Somaliland adskiller sig i høj grad fra livet i Vesten. I Somaliland er personer med forbindelser til og erfaringer fra Vesten synlige og ses generelt som repræsentanter for noget positiv og ressourcerstærkt. I de lokales øjne fremstår Vesten som umådeligt rigt og som et sted, de fleste drømmer om engang at komme til. Når somaliere fra Vesten kommer til Somaliland, synliggør de sig på en sådan måde, at deres erfaringer fra og forbindelser til Vesten og dens rigdomme fremhæves. Til forskel fra livet i Vesten repræsenterer de noget positivt og lokalbefolkningen genkender og forbinder unikke og personlige historier og livsforløb med den enkelte returnmigrant – fra at leve i skyggen træder returnmigranter i høj grad frem i solen, når de begiver sig til Somaliland.

Syv soveværelser i Hargeisa

En af de returnmigranter, som jeg har fulgt, Mohammed, bor både i London og Hargeisa, hovedstaden i Somaliland. Jeg mødte ham begge steder og oplevede derved de radikalt forskellige liv, han og mange andre

i lignende situationer lever. Mohammed er omkring fyre år gammel, har to børn og en kone i London. Han er født i Mogadishu, hvor han tilbragte sin ungdom og fik sin uddannelse. I 1991 nåede borgerkrigen til Mogadishu, og han flygtede til Italien og videre til London, hvor han siden mødte sin kone. Mohammed har aldrig før været i Hargeisa, men det er byen, hvor hans klan er hjemhørende, og hvor han derfor har mulighed for at være. Et af resultaterne af borgerkrigen i Somalia har været, at folk er taget til de områder, hvor deres klaner kommer fra, og hvor de derfor har kunnet finde en vis sikkerhed. Mogadishu ligger i en anden klans område, hvilket gør det umuligt for Mohammed at vende tilbage til Mogadishu – Hargeisa og Somaliland er med andre ord det eneste sted i det tidligere Somalia, hvor han har en mulighed for at investere og skabe en fremtid for sig selv og sin familie.

I Hargeisa ejer Mohammed en restaurant, hvor han serverer grillstegt kylling, burgere, pommes frites og andre former for vestligt inspireret mad, som står i skærende kontrast til den traditionelle somaliske menu bestående af pasta, ris, gede- og kamelkød. Der er mange andre som Mohammed, der kommer fra Vesten, og som har investeret i restauranter i Hargeisa. Typisk serverer de mad og drikke, som på en eller anden måde kan forbindes med Vesten, og som dermed appellerer til et ungt publikum, der drømmer om at komme til Europa eller Nordamerika. Mohammed har også investeret i noget jord uden for Hargeisa, hvor han dyrker de grøntsager, som han bruger i restauranten. På landbruget har han ansat to medhjælpere, som tager sig af arbejdet med at vande og passe salaten, tomaterne og vandmelonerne. Når Mohammed kører mellem restauranten og sin farm uden for Hargeisa, kører han i en hvid Toyota Land Cruiser, som han har importeret fra Dubai, og som gør ham let genkendelig i trafikken i Hargeisa. Hans hvide firehjulstrækker med alskens finesser og ekstraudstyr er den eneste af sin slags i Somaliland, og folk kan derfor ganske let følge med i hans gøren og laden. Folk kender ham og hilser ofte, når han kører rundt i byen. Han stopper og får sig en sludder, dytter og hilser, og en tur med ham i hans Land Cruiser handler ikke alene om at komme fra ét sted til et andet, men også om at vise sig frem, og kan derfor godt tage lang tid. Mohammed er tydeligvis en person, som folk ser op til, og som de kommer til, hvis de har brug for et arbejde eller for at låne penge.

På trods af at Mohammed ikke er født og opvokset i Hargeisa, ved folk udmærket godt, hvem han er. Som alle andre er han en del af en klan, og der holdes godt øje med hvem, der er hvem, og hvor de enkelte klanmedlemmer befinder sig, og hvad de laver. Hvis Mohammed møder for ham ukendte personer, behøver han blot fortælle lidt om sin far, farfar, onkler og fætre, før de nikker genkendende og indplacere ham på deres sociale landkort. På den måde er Hargeisa som en dansk landsby, hvor folk også holder godt øje med hinanden, og hvor der bruges en del tid på sladder. Til forskel fra livet i Vesten oplever Mohammed, at folk ser ham som

ressourcestærk og som en person med sin helt egen historie og identitet. Ofte genkendes folk allerede, når de ankommer i lufthavnen i Hargeisa. Det kan eksempelvis være en af dragerne eller paskontrollørerne, som kan genkende et navn og et ansigt, selvom vedkommende har været væk i mere end ti år. Den personlige genkendelighed og præcise indplacering i klanernes sociale univers er en forudsætning for, at Mohammed og andre returnigranter kan investere og drive deres forretninger. Når der eksempelvis skal indgås forretningsaftaler, yder klanen den økonomiske og fysiske sikkerhed, og hvis en aftale brydes, og der opstår en konflikt, er det ikke udelukkende den enkeltes problem, men et anliggende for hele klanen.

Mohammed regner med, at hans kone og to børn også kommer til Hargeisa. Bl.a. derfor har han bygget en imponerende villa med syv soveværelser, to badeværelser og en swimmingpool. Han har selv tegnet huset, som er udstyret med alskens moderne faciliteter importeret fra Dubai og har kostet ham over 300.000 kr. Huset er placeret i det område af Hargeisa, hvor medlemmer af hans specifikke sub-klan bor. Det somaliske klan-system er som et vidt forgrenet slægtskabstræ, hvor de forskellige grene eller sub-klaner hører hjemme i specifikke kvarterer af byen. Godt nok bor han i klanens område, men han bor ikke sammen med sin umiddelbare familie, som han synes kan være anstrengende at være sammen med. Hargeisa og andre større byer i Somaliland oplever i øjeblikket et byggeboom. Rige somaliere fra Vesten bygger - som Mohammed -villaer i flere etager, farvestrålende kulører og futuristiske former. Visse steder ligner Hargeisa en kæmpe byggeplads. Nye kvarterer med navne som 'Berlin', 'Norway Corner', 'Half London' og 'New York' er skudt op inden for de sidste par år og illustrerer tydeligt den store betydning, somaliere bosat i Vesten har i dagens Somaliland. Ud over at være praktiske og ganske behagelige at bo i er husene også et medium, hvorigennem succes, rigdom og adgang til Vesten kommunikerer. Husenes arkitektur og symbolik er ikke til at tage fejl af - de knytter ofte ejerne af husene direkte til Vesten og dens materielle goder. Eksempelvis er der mange som placerer en imiteret og udelukkende dekorativ parabolantenne på toppen af taget. Antennen er typisk lavet af gamle malerbøtter eller andet metalaffald, og tjener udelukkende det symbolske formål at kommunikere til omverdenen, at ejerne af huset er forbundet til Vesten og dens strømme af penge og information. Ud over sten, som der findes rigeligt af i Somaliland, er alle andre materialer, som bruges til at opføre husene, importeret. I gamle dage var der en cementfabrik i det nuværende Somaliland, men på grund af krigens ødelæggelser importeres cement nu fra Indonesien. Træ, metal, vinduer, aluminium, maling, elektriske installationer, ledninger, wc-kummer, håndvaske, rør, og hvad der ellers bruges til at bygge et hus, kommer også udefra.

At bygge et hus af importerede materialer viser, at man er placeret i globaliseringens øje og giver derfor stor status i dagens Somaliland. Husene

giver en stor grad af synlighed og adskiller returnmigranter fra de lokale nomader, som traditionelt bor i hytter, der ikke syner meget i landskabet, og som udelukkende er konstrueret af materialer, der kan findes inden for landets grænser. Husene er ikke alene monumenter over den enkeltes adgang til Vestens ressourcer, men giver også status og indtægt til hele familien. I nogle tilfælde lejes husene ud og skaber dermed en økonomisk gevinst, som deles med familiemedlemmerne i Somaliland. At investere i et hus kan herigennem være en strategi for at leve op til de store forventninger, som de lokale har til familiemedlemmer bosat i Vesten. Den store synlighed og de eksplicitte referencer til Vesten signalerer ikke alene materiel rigdom, men også en familiaritet med Vestlige værdier og placerer dermed returnmigranter som centrale aktører i landets fortsatte økonomiske og politiske udvikling.

Et nummer i rækken

Når Muhammed ikke er i Somaliland, bor han i et anonymt rækkehus i en forstad til London. Huset skiller sig på ingen måde ud, men er blot et nummer i en nærmest uendelig række af fuldstændig ens huse. Huset er ikke hans, men er stillet til rådighed for ham og hans familie af de sociale myndigheder, og det har tre værelser, et toilet og et køkken. Han bor der sammen med sin kone, deres to børn og hans bedstemor. Rækkehuset er langt fra hans villa i Hargeisa – når han savner huset i Somaliland, sætter han en video med huset i maskinen og drømmer sig tilbage. Den første gang jeg besøgte Muhammed i London, forklarede jeg ham, hvor benøvet jeg var over at gå rundt i en by med så mange imponerende bygninger og mindesmærker. Han havde det på samme måde og fortalte, at London fik ham til at føle sig meget lille og nærmest usynlig – som om husene og de evige referencer til imperiets storhed tyngede ham, og fik ham til at føle sig udenfor. Til forskel fra Hargeisa, hvor Muhammed kører rundt i sin egen Land Cruiser, benytter han sig i London af det offentlige transportsystem. En dag da vi var på vej til bussen, gik vi forbi en parkeret sportsvogn, og jeg udbrød, at det var en fantastisk bil – hvem der blot havde sådan en! Muhammed slog blot ud med armene og svarede, at der ikke var nogen pointe i at køre rundt i sådan en bil, når der alligevel ikke var nogen, der kendte ham. For Muhammed er der ingen pointe i at køre rundt i en dyr bil, hvis der ikke er nogen, der ved, at det lige netop er ham, der sidder bag rattet. For Muhammed og mange andre somaliske mænd handler synlighed i høj grad om personligt kendskab og sociale relationer – uden personlige relationer bliver man i en vis forstand usynlig. For mange somaliere er klaner den vigtigste sociale markør, og mange mænd forbander livet i Vesten, fordi klanerne ikke længere er så vigtige, som de er i Somaliland. I Somaliland er klaner ikke alene en skabelon for social orden, men også en måde at skabe sikkerhed på, og de kan sammenlignes med et forsikringsselskab. I Vesten har klaner ikke længere den samme betydning, eftersom staten og det

offentlige har overtaget ansvaret for den enkeltes forsørgelse. Klanernes mindske betydning medfører, at mange somaliske mænd oplever, at deres identitet er truet – det som i høj grad er med til at definere, hvem de er, slægtskabet, smuldrer stille og roligt mellem hænderne på dem.

Som de fleste andre somaliske mænd har Mohammed en drøm om at blive til noget – om at blive en som folk kender og ser op til. Mohammed mener ikke, at hans muligheder for at blive til noget i London, eller en hvilken som helst anden by i Vesten, er specielt store. Han oplever dagligt, at hans omgivelser møder ham med fordomme, fordi han er sort, muslim, flygtning og fra Afrika. Det er ikke fordi han møder åbenlys racisme, men derimod en skjult forskelsbehandling, som gør det vanskeligere for ham og andre indvandrere og flygtninge at bevæge sig op ad den sociale rangstige i det klasseinddelte britiske samfund. Somaliere med ambitioner om social mobilitet omtaler den skjulte forskelsbehandling på jobmarkedet som 'glasloftet', hvilket må siges at være en rammende betegnelse, der netop indfanger det fænomen, at det ikke er en åbenlys, men en skjult form for forskelsbehandling, der forhindrer somaliere i at nå samfundets top. Når returnmigranter vender sig mod Somaliland, gør de det med forventningen om, at der ikke ligger nogle forhindringer i vejen for deres sociale og økonomiske advancement. De omtaler ofte Somaliland som et jomfrueligt land, hvor alting er muligt, hvis man har den rigtige idé og lidt startkapital. Når Mohammed vender tilbage til Somaliland, er det bl.a. fordi han mener, at han har større muligheder for at blive til noget – for at tjene penge og indtage en respekteret og synlig position i samfundet.

Mohammed føler, at lige meget hvad han præsterer i det britiske samfund, vil han altid fremstå som en sort flygtning fra Afrika. Han kan muligvis godt skabe sig en karriere, få råd til at købe sig en dyr bil og et fint hus, men folk vil aldrig være i stand til glemme deres fordomme og se, hvem han i virkeligheden er – at han er medlem af den og den familie, og at han har den og den historie. Som andre somaliere, har Mohammed kun ganske få venner uden for det somaliske miljø og derfor svært ved at ændre folks fordomme. Når han eksempelvis tager bussen, er der ingen der spørger, hvem han er, eller hvad han laver, hvilket er langt fra det sociale liv, som udspiller sig i Hargeisa, hvor han er synlig, og hvor han taler med alle og enhver. I London ville det virke provokerende eller underligt, hvis han pludselig gav sig til at indlede en samtale i det offentlige rum, eller hvis han kiggede for længe på en af sine medpassagerer. I Hargeisa er det lige modsat – ikke at indlede en samtale, at holde sig for sig selv og ikke at kigge en i øjnene kan blive opfattet som underligt, om ikke ligefrem provokerende. Somalisk blev først et skriftsprog i 1972, og somaliere er først og fremmest et oralt folk, hvor det at konversere, recitere digte, tale i forsamlinger og formulere sig formfuldendt i høj grad definerer, hvem man er, og er noget, der giver status og anerkendelse. De mundtlige traditioner har trange kår i London, hvor eksempelvis det offentlige rum er

indrettet på en sådan måde, at ethvert behov for personlig kommunikation er reduceret til et minimum, og hvor det skrevne har forrang over for det talte. Forskellen mellem Hargeisa og London handler dog ikke alene om kulturelle forskelle, men også om størrelsesforskelle. London er omkring 30 gange større end Hargeisa, hvilket naturligvis sætter rammerne for social interaktion. Hvor Hargeisa i høj grad er præget af en vis landsbymentalitet, og hvor det meste af dagen kan gå med at sladre om hinanden, er det umuligt at forsøge at indplacere samtlige Londons beboere på den sociale horisont, og byen er derfor alene pga. sin størrelse præget af anonymitet. Måske fordi somaliere lægger så stor vægt på synlighed og anerkendelse, opleves den urbane anonymitet fremmedgørende og som en trussel for ens identitet.

I Vesten vender somaliere sig i høj grad mod hinanden i forsøget på at opnå anerkendelse og få bekræftet deres individuelle værd. Mange mænd engagerer sig i foreningsarbejde, mens andre blot hænger ud i det somaliske miljø eller bruger det meste af dage med at tygge khat med deres venner. Khat er en mildt stimulerende stedsegrøn plante, som somaliere har tygget i flere hundrede år. Bl.a. som en konsekvens af borgerkrigen er forbruget af khat eksploderet voldsomt, og i dag er der mange somaliske mænd både i hjemlandet og i Vesten, som tygger khat dagligt, hvilket var usædvanligt for blot tyve år siden. Somaliernes forbrug af khat har skaffet dem en vis negativ synlighed i de danske medier. Sammen med omskæring, som stadig i stort omfang praktiseres i hjemlandet, men som i øjeblikket undergår forandringer blandt somaliere i Vesten, fremstilles khat ofte som uforeneligt med vestlige samfund og værdier. Mohammed tygger ikke khat, men bruger en del af tiden i somaliske cafeer, på at lave forretninger med andre somaliere, og på at styre sin restaurant og farm i Somaliland. Næsten dagligt tager han turen fra rækkehuset til Wembley Station i London, som er et centrum for somaliske forretninger, restauranter og cafeer. Her ser han andre somaliere i øjnene, udveksler nyt fra hjemlandet, og lever på sin vis i et lille Somalia, hvor der gælder de samme regler for social interaktion som i hjemlandet. Der er dog ingen tvivl om, at det først er når han kommer til Somaliland, at han for alvor lyser op og føler, at han får den opmærksomhed og status, han fortjener.

Synlighedens og usynlighedens balancegang

Når Mohammed og andre som han vender tilbage til Somaliland, bygger huse og åbner restauranter, der bevidst synliggør dem som personer med erfaringer fra og relationer til Vestens rigdomme, er det ikke uden omkostninger. Synligheden har en pris, der oftest betales i amerikanske dollars. I et slægtskabsbaseret samfund som det somaliske, hvor familiedømmer i høj grad er afhængige af hinanden, mødes returnmigranter med store forventninger fra en stadigt voksende skare af familiemedlemmer, når de ankommer til Somaliland. De store forventninger afholder

mange somaliere bosat i Vesten fra overhovedet at besøge deres familie i hjemlandet. Det er ikke fordi de ikke kan betale billetten, men de har simpelthen ikke råd til at punge ud til de mange medlemmer af familien, hvis behov for penge til mad, uddannelse og medicin synes uendelige. Migration og flugt fra Somalia til Vesten er en bekostelig affære, der ofte er sponsoreret af familien, der ser migration som en måde, hvorpå de får adgang til Vestens rigdomme. Somaliere i Vesten lever derfor dagligt med den forpligtelse at skulle sende penge tilbage, for herigennem at indfri familiens forventninger og fuldende migrationens logik. Mange returnmigranter finder det ekstremt frustrerende at blive mødt af familiemedlemmer, som de måske aldrig har mødt endsige hørt om, og som udelukkende er på udkig efter deres penge. De lokale ved godt, at returnmigranter kan være lette ofre og omtaler dem derfor som 'vandmelonhjerter' – folk, som har lommerne fulde, og som har dårlig samvittighed over at leve et liv i sikkerhed i Vesten, mens deres familie lever i usikkerhed, og som derfor er bløde om hjertet og ikke evner at sige nej til forespørgsler om økonomisk hjælp. For lokalbefolkningen er det ganske let at genkende dem fra Vesten – ikke alene deres huse, men også deres tøj, solbriller, mobiltelefoner og måde at gå og tale på, synliggør dem som personer med dollars på lommen. I Hargeisa er der mange lokale, hvis overlevelsesstrategi er at sidde på gadehjørnerne og vente som høge på familiemedlemmer fra Vesten, som de kan bede om penge. Mange returnmigranter vælger at vende tilbage til Vesten, hvor de ikke mødes med de samme daglige forespørgsler om hjælp og derfor ikke føler sig udnyttet af folk, der udgiver sig for at være i familie med dem.

Hvis returnmigranter ikke skal bruge alle deres penge i løbet af et par dage, er det vigtigt for dem at gøre sig delvist utilgængelige for lokalbefolkningen – det er med andre ord vigtigt at finde en balance mellem synlighed og usynlighed. Ikke at dele sin velstand med resten af familien strider mod somaliske værdier og migrationens logik, og mange har svært ved at afvise familien direkte, hvorfor de har fundet alternative og mere indirekte strategier, hvorigennem delvis usynlighed og anonymitet opnås. En almindeligt brugt strategi for at opnå delvis usynlighed er at købe en bil, som til forskel fra Mohammeds Land Cruiser sikrer en vis anonymitet. Den mest populære bil i Hargeisa er en hvid Toyota Mark II, som kan erhverves for omkring to tusind dollars. Mange returnmigranter vælger bevidst at købe sådan en bil, så de let kan forsvinde i mængden. De udstyrer den desuden ofte med tonede ruder, så de kan bevæge sig ubemærket rundt i Hargeisas gader. En anden strategi er at gøre sig fysisk utilgængelig. Når returnmigranter bygger deres ganske synlige villaer, bygger de også altid en mur rundt omkring huset. Muren er rent faktisk altid det første, der bygges, og den tjener ikke alene det formål at værne mod tyveri, men også at holde uvedkommende udenfor og derigennem skærme returnmigranten fra mødet med slægtningene. Som næsten alle andre returnmigranter har Mohammed ansat en af sine uendeligt mange fætre til at holde vagt ved porten. Vagtens primære opgave er ikke så meget

at beskytte Mohammed mod overfald og tyveri, som at sidde ved porten og lukke folk ind og ud. Mohammed har forklaret vagten, at han kun skal lukke navngivne medlemmer af familien ind, og at han skal sige til alle andre, at Mohammed ikke er hjemme, eller at han sover. Herigennem opnår han en vis usynlighed og undgår den personlige konfrontation, hvor han ville have svært ved at forklare, hvorfor han ikke vil dele penge ud til familien. Etiopiske vagter er i høj kurs blandt returnmigranter, eftersom de står fuldstændig uden for klansystemet og derfor har lettere ved at afvise slægtninge ved porten. Nogle gange tages et nej ikke for gode varer, og mange oplever, at slægtninge tilbringer natten uden for muren, hvor de venter på, at ejeren skal vise sig den efterfølgende dag. Husene, murene og vagterne viser, at returnmigranter både ønsker en vis grad af synlighed, men også at de søger anonymitet og at bibeholde deres individualitet. Hvis returnmigranter holder porten alt for lukket og afslår ethvert ønske om hjælp, overskrider de nogle uskrevne kulturelle grænser og kan risikere at blive hængt ud for at være egoister og for at have været for længe i Vesten.

Konklusion

I Vesten hives somaliere ofte frem som eksemplet på den problematiske eller fejlslagne integration af flygtninge og indvandrere. Mange somaliere oplever herigennem at blive udhængt og synliggjort som mærkelige og uforenelige med danske værdier og det danske samfund. På trods af den store negative synlighed i den danske integrationsdebat lever de fleste somaliere i praksis en slags skyggetilværelse uden kontakt til danskere, og uden at omverden genkender dem som individer med helt unikke livsforløb. Returnmigration til Somaliland kan anskues som en strategi for opnåelse af en bestemt form for synlighed, der er indlejret i social genkendelighed. I Somaliland ses tilbagevendte fra Vesten som noget generelt positivt. Efter borgerkrigens afslutning, står landet over for et kæmpe genopbygningsarbejde, og folk fra Vesten har både pengene og uddannelserne til at kunne spille en afgørende rolle i denne proces. Derfor skaber returnmigranter eksplicit en synlighed, der forbinder dem til Vestens strømme af viden og penge. De bygger huse af importerede materialer, sætter imiterede parabolantennor på deres tage og spiser burgere og pommes frites med kniv og gaffel. Returnmigranter genkendes også som individer med helt unikke historier og karakteristika, der ofte er direkte knyttet til somaliernes slægtskabsbaserede samfundsstruktur. Synlighed handler derfor i høj grad om social genkendelighed, hvor man synliggøres som medlem af bestemte social fællesskaber og relationer, og hvor anerkendelse af den enkelte eksplicit er knyttet til det klanbaserede kollektiv.

Returnmigration fra Vesten kan være en dyr affære og fordrer visse strategier for delvis usynlighed. Når returnmigranter ansætter vagter til at lukke

folk ind og ud af deres imponerende villaer, og når de kører rundt i biler bag tonede ruder, er det strategier, hvorigennem de forsøger at kontrollere i hvilke situationer og på hvilke måder, de ønsker synlighed. I et slægtskabsbaseret samfund som det somaliske, hvor folk er afhængige af hinanden, er det en helt nødvendig strategi at søge at begrænse det sociale netværk, hvis ikke alle pengene skal bruges på familien.

Den opnåede kontrol med balancen mellem synlighed og usynlighed illustrerer, hvordan visse somaliere i Vesten er i stand til at indfri drømme om rigdom og anerkendelse i Somaliland. Det er dog ikke alle somaliere i Vesten, der søger synligheden i Somaliland. Mange somaliske kvinder oplever storbyens anonymitet befriende, og kunne aldrig drømme om at tage tilbage til Hargeisa, hvor de ville være meget synlige, genstand for sladder og underlagt konservative kønsroller. Synlighed giver ikke alene status og anerkendelse, men fører også for mange kvinder til en stor grad af social kontrol. Returnemigranter er desuden ofte folk, der på trods af stigmatisering og manglende anerkendelse har oplevet en vis form for succes eller integration i Vesten. At vende tilbage til Somaliland er en bekostelig affære, og opsparing og sociale netværker oparbejdet i Vesten er nødvendige, når tilbagevenden finder sted. I den forstand er returnemigranter ofte personer, som i en vis forstand fremstår som migrationssucceser og som har opnået en vis synlighed i Vesten. Tilbagevenden finder derfor typisk kun sted, hvis man har noget at vise frem og tilbyde det somalilandske samfund.

Peter Hansen er ph.d. og projektforsker ved DIIS

Litteratur

Hansen, Peter. 2006. *Revolving returnees. Meanings and practices of transnational return among Somalilanders*. Copenhagen: Department of Anthropology, University of Copenhagen.

Kleist, Nauja. 2006. *Spaces of recognition. An analysis of Somali-Danish associational engagement and diasporic mobilization*. Department of Sociology, University of Copenhagen.

Lindley, Anna. 2005. *Migrant remittances in the context of crisis in Somali society. A case study of Hargeisa*. London: Overseas Development Institute. <http://www.reliefweb.int/library/documents/2006/odi-hpg-som-30apr.pdf>, 23.07.2007

WSP, Wartorn Societies Programme. 2005. *Rebuilding Somaliland. Issues and possibilities*. Lawrenceville, NJ: Red Sea Press & WSP International.